

FORENSIC PSYCHOLOGICAL EXAMINATION OF EMOTIONAL STATES

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ

Pozdniakova K.A. / Позднякова К.А.

student / студентка

Shutiak I. A. / Шутяк І. А.

senior lecturer / старший викладач

ORCID: 0009-0008-0513-8101

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Khmelnytskyi, Heroes of the Maidan, 8, 29013

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова м.

Хмельницький, Героїв Майдану, 8, 29013

Анотація. В роботі розглянуто поняття «судово-психологічна експертиза», «фрустрація», «стрес», «фізіологічний афект». Охарактерезована сутність судово-психологічної експертизи емоційних станів. Проведена порівняльна характеристика судово-психологічної експертизи та судово-психіатричної експертизи. Розглянуті основні аспекти проведення судової психологічної експертизи емоційних станів, зокрема стресу та фрустрації. Також наведено питання, які можуть бути задані для вирішення психологічної експертизи цього виду, а також пояснено вимоги до підготовки матеріалів для проведення експертизи.

Ключові слова: фрустрація, стрес, фізіологічний афект, судово-психологічна експертиза емоційних станів.

Вступ.

Одним з видів судово-психологічної експертизи є вивчення емоційних станів підекспертної особи під час вчинення злочину. Ця експертиза допомагає встановити, як емоції впливали на свідомість та дії особи. Вона є важливим етапом у судовому процесі, оскільки допомагає вирішити питання про свідомість та відповідальність особи за свої дії.

Судово-психологічна експертиза, яка є частиною судового процесу, виконує оцінку особистості обвинуваченого, потерпілого або свідка. У цьому процесі важливу роль відіграють кваліфіковані психологи, які аналізують психологічні фактори злочину. Головне завдання психолога-експерта - скласти психологічний портрет особистості. У відмінність від суду і слідства, експертна діяльність має науковий характер і базується на обґрунтованих знаннях психології.

Дана тема є актуальною оскільки, ця експертиза є цінним інструментом для глибшого розуміння особистості обвинувачуваного та мотивів його злочинної поведінки. Її проведення рекомендується особливо у справах, пов'язаних з неповнолітніми злочинцями, що мають незрозумілі мотиви, а також у випадках, коли є свідчення, що злочин був скоєний у стані емоційного збудження. За допомогою судово-психологічної експертизи можна розкрити поведінку обвинувачуваного, прояснити його психологічні налаштування та встановити стимули, що спонукали його до таких дій. Це допомагає зменшити помилки, що часом робляться під час кваліфікації злочинів судами.

Психологічна експертиза охоплює психічно здорових осіб, які можуть бути різними учасниками юридичного процесу, такими як підозрювані, обвинувачені, свідки, потерпілі та інші. Матеріали справи, що можуть бути

кримінальними або цивільними, також є об'єктом психологічної експертизи.

Метою цієї статті є розкриття значення терміну "судово-психологічна експертиза емоційних станів" і розуміння його сутності.

Основний текст

Розглянемо поняття судово-психологічної експертизи.

Судово-психологічна експертиза - це наукове дослідження, яке проводиться спеціалістом з психології. Для отримання об'єктивного висновку, важливо, щоб методи, які використовуються в цьому дослідженні, були валідні та надійні. Тому компетентність психологічного експерта у науковій методології, методиках та методах психологічних досліджень є дуже важливою для успішного виконання його роботи.

Для проведення психологічної експертизи використовуються відомі і атестовані наукові методики, а також їх модифікації, які враховують специфіку експертних досліджень та конкретні питання, що стоять перед психологічною експертизою.

Судово-психологічна експертиза емоційних станів є важливою для кваліфікації кримінальних статей, таких як ст. 116, 117, 118, 119, 123, 124 Кримінального кодексу України. У процесі такої експертизи судовий експерт-психолог здійснює встановлення індивідуально-психологічних особливостей підекспертної особи, її розуміння характеру скоєних дій та їх наслідків, а також визначення наявності або відсутності емоційного стану, який мав суттєвий вплив на свідомість і поведінку особи під час скоєння протиправних дій.[3]

Основними питаннями або завданнями, які вирішуються під час судово-психологічної експертизи, є встановлення емоційного стану, в якому

перебувала підекспертна особа під час скоєння злочину, а також визначення наявності вираженого емоційного збудження або напруження, які можуть бути психологічною підставою для стану сильного душевного хвилювання. Також експерт вирішує питання, чи перебувала підекспертна особа на момент скоєння злочинних дій у стані фізіологічного афекту.

Під час судово-психологічної експертизи емоційних станів, експерт повинен аналізувати ситуацію, яка сприяла виникненню певної емоційної реакції, вивчати особистість експерованої особи (включаючи її мотиви, цінності, самосвідомість, інтелект, емоційну сферу) та її психофізіологічний стан перед злочином. Також проводиться аналіз психічного стану та поведінки під час злочину, а також після нього. Крім того, важливим є вивчення ставлення експерованої особи до своїх дій під час проведення експертизи.

Головна мета психологічної експертизи полягає у визначенні індивідуально-психологічних особливостей, характерних рис, провідних якостей, мотиваційних факторів та емоційних реакцій підозрюваної особи, а також виявленні закономірностей в ході її психічних процесів. Судово-психіатрична експертиза короточасних афективних станів є складним дослідженням, оскільки вимагає ретроспективної оцінки психічного стану особи протягом певного періоду, а також врахування об'єктивних даних, пов'язаних з цими станами.

Проте, експертиза не включає вирішення етичних, філософських, медичних та правових питань, а також питань, які не можуть бути вирішені на сучасному рівні розвитку психологічної науки.

Під час проведення судово-психологічної експертизи емоційних станів, експертам надаються матеріали кримінального провадження або кримінальної справи. Ці матеріали повинні містити інформацію про

особливості особистості підекспертної особи, включаючи її розвиток, виховання, характер, звички, інтереси, життєві плани, взаємовідносини з оточуючими, поведінку, емоційні реакції, взаємини з потерпілим і тривалість конфліктних взаємовідносин з ним.

Судово-психологічна експертиза може бути призначена після судово-психіатричної експертизи, якщо підекспертна особа не має ментального розладу, який виключає осудність. Однак, якщо суд або слідчий не має сумнівів щодо психічного здоров'я підекспертної особи, судово-психологічна експертиза може бути призначена без попереднього проведення судово-психіатричної експертизи.

Зважаючи на те, що матеріали кримінальних справ часто містять лише формальні характеристики щодо особистості підекспертної особи, її розвитку, взаємовідносин у сім'ї, спілкування з оточуючими і реакції на складні ситуації, необхідно звертати більшу увагу на підготовку матеріалів для проведення судової психологічної експертизи. Це важлива умова для підвищення якості розслідування та судового розгляду кримінальних справ.

Відповідальність експертів у таких експертизах визначається частотою й наслідками злочинів, які виникають внаслідок афектогенних станів, і загрожують життю та здоров'ю особи. У випадках, коли діагноз афекту ставиться, якщо він мав вплив на злочин, то це може вплинути на термін покарання. Наприклад, умисне вбивство без афекту карається від 7 років до довічного ув'язнення, а умисне вбивство у стані сильного душевного хвилювання - від 0 до 5 років обмеження волі або позбавлення волі на той самий строк.

Завдання судово-психологічної експертизи емоційних станів окреслені характером питань, які ставляться слідчим, судом на вирішення психологічної експертизи.

Основні питання, що ставляться на вирішення цього виду експертизи, є:

1. Які особисті якості та мотиваційні чинники впливають на поведінку підекспертної особи?
2. Чи можуть індивідуально-психологічні особливості підекспертної особи пояснити її поведінку під час вчинення протиправних дій або злочину?
3. Які індивідуально-психологічні особливості підекспертної особи мають вплив на характер її протиправних дій або злочину?
4. Чи знаходилася підекспертна особа в стані сильного емоційного збудження, що може пояснювати її сильні душевні хвилювання?
5. Чи знаходилася підекспертна особа в стані фізіологічного афекту, що може вплинути на її сильне душевне хвилювання під час вчинення протиправних дій? [1]

Основні аспекти проведення судово-психологічної експертизи емоційних станів, таких як стрес і фрустрація, включають аналіз ситуації, що призвела до виникнення цих станів, дослідження особистих якостей та мотивацій підекспертної особи, аналіз її психофізіологічного стану перед злочином, вивчення поведінки підекспертної особи під час та після злочину, а також вивчення її відношення до своїх дій під час експертного дослідження, а також визначення наявності сильного емоційного збудження або фізіологічного афекту під час злочину. [2]

Отже, розглянемо поняття психологічних станів.

Стрес - це відповідь організму на сильний зовнішній подразник, який перевищує його нормальні можливості, і включає реакцію нервової системи.

Фрустрація-психічний стан, який виникає у людини, коли вона зіткнулася з перешкодами або труднощами, які перешкоджають досягненню бажаної мети або не задовольняють її очікуванням. Це стан, що проявляється в специфічних емоціях та поведінці, і може бути спричинений як зовнішніми обставинами, так і внутрішніми конфліктами.

Афект- це сильне емоційне хвилювання, яке виникає внаслідок значущого психічного подразнення і має ряд характеристик. Воно є реакцією на гострий подразник, виникає раптово і викликає гостре психічне переживання. Афект супроводжується бурхливою рухливою активністю. Існують два види афекту - фізіологічний і патологічний.

Фізіологічний афект -не веде до втрати здатності до розсудку, вважається природним станом і виражається у вибуховій реакції на подразники. Він може бути як позитивним, так і негативним. Фізіологічний афект зазвичай виникає раптово і швидко протікає, проявляється у різкій зміні психічної активності і вчинків. Під час фізіологічного афекту людина здатна усвідомлювати свої дії та керувати ними, не втрачає свідомість і пам'ять.[4]

Висновок

Отже, основна мета психологічної експертизи полягає у визначенні індивідуально-психологічних особливостей, характерних рис, провідних якостей, мотиваційних факторів та емоційних реакцій під експертної особи. Експертиза також вивчає закономірності в ході психічних процесів, рівень їх розвитку та індивідуальні властивості.

Судово-психологічна експертиза емоційних станів має важливе значення при кваліфікації різних кримінальних статей в Україні. Судовий експерт-психолог, який здійснює цю експертизу, має встановити індивідуально-психологічні особливості людини, її здатність розуміти характер вчинених дій та їх наслідки. Також експерт має встановити

наявність або відсутність емоційного стану, який суттєво вплинув на свідомість та поведінку особи під час вчинення протиправних дій.

В сфері судово-психологічної експертизи існує багато невирішених проблем. Основні з них включають неможливість точного визначення психологічного мотиву особистісної діяльності, складність виявлення ієрархії та змісту мотивації особистості, вплив сильного емоційного стресу на здатність повною мірою усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними, психологічні проблеми конфліктів, жертволюбних типів особистості та суїцидології. Також існує потреба удосконалення психолого-автотехнічних, психолого-почеркознавчих та психолого-лінгвістичних методів експертизи.

Література:

1. Савкіна Т. В., Єгорова Т. М., Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання. Харків, 2017 с.56
2. Алікіна Н. В., Біленчук П. Д., Забудь М. А., Ромашко А. В. Психологічна експертиза в слідчій практиці: навч. посіб. Київ: Укр.акад. внутр. справ, 1993. 56 с.
3. Кримінальний кодекс України ,від 05.04.2001 № 2341-III. Чинний зі змінами. Перевірено 08.07.2019
4. Власенко С. Б. Психологічна характеристика юридично релевантних емоційних станів // Юридична психологія. 2019, № 1 (24). С. 24 –31. doi: <https://doi.org/10.33270/03192401.24>